

СЯРГЕЙ КАВАЛЁЎ

Сяргей Кавалёў нарадзіўся 20 чэрвеня 1963 г. у Магілёве. Драматург, паэт, празаік, літаратурны крытык.

У 1985 г. скончыў філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта, а пасля і аспірантуру, працуе дацэнтам кафедры гісторыі беларускай літаратуры.

Аўтар п'ес “Падарожжа з Драўляным Рыцарам” (1989), “Прыгоды паноў Кубліцага ды Заблоцкага” (у сааўтарстве з П.Васючэнкам, 1982), “Хохлік” (1993), “Звар’яцелы Альберт” (1991), “Трыстан ды Ізольда” 1993), “Люстэрка Бландоі” (1995), “Саламея” (1996), “Францішка, або Навука кахання” (1998) ды іншых.

Сябра СП Беларусі з 1989 года.

Кандыдат філалагічных навук.

Прэм’ера “Стомленага д’ябла” адбылася ў 1997 года. у Люблінскім тэатры імя Ю. Астэрвы (Польшча). У 1999 г. п’еса была пастаўлена ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі “Вольная сцэна”. У першыню апублікавана ў часопісе “Калосьце” (1999, №7; скарочаны варыянт).

(+ фота)

СТОМЛЕНЫ Д'ЯБАЛ

*Фантасмагорыя ў 2-х дзеях
з жыцця і літаратуры беларусаў*

АСОБЫ

Яська, гаспадар

Паўлінка, ягоная жонка

Д'ябал

Сусед

Суседка

1-ы вайсковец

2-гі вайсковец

Незнаёмы

1-я Распушніца

2-я Распушніца

Карчмар

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ява I

Перад глухой мураванай сцяной сядзіць на зэдліку Яська і майструе з вяроўкі пятлю.

Яська. Коньча, сёння павешуся. Не збаюся ўжо, як тады. Чым жыць так пагана, як мы цяперака жывём, – лепш у пятлі задушыцца. Усё нам насуперак ідзе. Нічога не ўдаецца так, як мы хочам! А калі раптам нешта здарыцца з нашай волі, дык нам жа на бяду. І ўсе вакол смяюцца з глупства, якое мы ўчынілі. Пэўна, Бог выракся нас і пакінуў на з'яданне Д'яблу. (Зрабіўши пятлю, узлазіць на зэдлік і прывязвае другі канец вяроўкі за жалезнью бэльку, якая тырчыць са сцяны.) Б'ешся як рыба аб лёд, свету белага за працай не бачыш, а плёну – ніякага. Прыйдзеш дамоў – і там няма ладу і спакою. Ад маёй Паўлінкі ніколі ласкавага слова не пачуеш, толькі: “чаго сядзіш,

Яська!” ды “чаго ляжыш, Яська!” Нібыта калі я ўстану – нешта ў свеце зменіцца! Коньча, павешуся! (Торгае некалькі разоў за вяроўку, застаецца задаволены тым, як яна прымацавана.) Эх, каб гэта Адам, бацька наш першы, не саграшыў, дык мы б цяпер так не гаравалі. Навошта ён, дурань, паслухаўся Еву і сарваў яблык з праклятага дрэва? Не мог узяць у рукі які дрын ды ўсыпаць настырнай бабе як след за яе цікаўнасць? (Прасоўвае галаву ў пятлю.) У самы раз. Ну, здаецца, усё. (Нерашуча.) Хіба што пакурыць перад самай смерцю. (Лазіць па кішэніах.) Чорт, як на бяду забыўся цыгарэты.

З-за вугла выходзіць Д’ябал, вымае з кішэні пачак цыгарэт і закурвае. У Д’ябла няголены твар, стомлены выгляд, пацёртая вопратка.

Яська. Гэй, добры чалавек, дай закурыць!

Д’ябал уважліва глядзіць на Яську, потым моўчкі аддае яму сваю цыгарэту.

Яська (зацигваецца). Дзякую табе, добры чалавек.

Д’ябал. Дык кажаш, ва ўсіх цяперашніх няшчасціх вінаваты Адам з Еваю?

Яська (важна). Ясна, што яны.

Д’ябал. А яшчэ – Д’ябал?

Яська. Вядома. Хто нас усіх зводзіць, хто перашкаджае нашым намерам?

Д’ябал (асцярожна). А … Бог?

Яська. О, і ён таксама! Чаму спіць у шапку, чаму не дапаможа?

Д’ябал. А ты? Ты сам?

Яська (разгублена). Я? Што я магу? Хіба ад мяне нешта залежыць? (Заводзіцца.) Вось каб я быў на месцы Адама – не паслухаўся б Еву, не сарваў бы яблык з дрэва. І жылі б мы з табой цяперака, братка, у раі, не мусілі б гнуць спіну ды пакутаваць.

Д’ябал. Жылі б у раі? (Ажно падскоквае.) Хочаш, Яська, я дапамагу табе выправіць памылку Адама?

Яська (занепакоена). А ты, чалавечка, кім будзеш? Скуль ты ўзяўся ў нашых мясцінах? (Падазрон.) Скуль ты ведаеш маё імя?

Д’ябал . Я не чалавек. (Уздыхае.) Я Д’ябал.

Яська. Маці Божая!

Са страху Яська ледзь не зваліваецца з зэдліка, але Д’ябал падхоплівае яго і трymае за ногі.

Яська. Ратуйце, вешаюся!
Д'ябал. Не бойся, я цябе трываю.

Д'ябал дапамагае Яську зняць пятлю і злезці з зэдліка. Яська сядзе на зэдлік і пераводзіць дух.

Яська. Праз цябе я мала не павесіўся.
Д'ябал. А ты хіба не меў такога намеру? (Паказвае рукою на пятлю.)
Яська. Дзе там! Калі хочаш ведаць, я не першы раз вешаюся. Але не хапае адвагі. Узлезу на зэдлік, накіну пятлю на шыю, пастану, пакуру. Уяўляю, як на маім пахаванні будуць галасіць сваякі ды суседзі, як жонка будзе сабе локці кусаць. Усміхнуся, здыму пятлю ды пайду сабе дахаты. Неяк лягчэй на душы робіцца, нібыта нанова на свет нарадзіўся.

Д'ябал. Не трэба вешацца, Яська. (Бярэ Яську за руку.) Хочаш жыць у раі?

Яська. Хто ж не хоча? Але дзе ён цяпер, той рай? Ты паглядзі, што навакол адбываецца. (Зноў заводзіцца.) Эх, каб гэта наш першы бацька Адам не саграшыў...

Д'ябал (перапыняе). Ты можаш выправіць памылку Адама. Ты наракаў, што ад цябе нічога не залежыць, што ты нічога не можаш. Зараз ад цябе залежыць усё, ты можаш выратаваць уесь Сусвет, Яська.

Яська (спалохана). Як гэта?

Д'ябал. Адам не вытрымаў выпрабавання, паддаўся спакусе і быў выгнаны з раю. Прыйнаюся, што і я да гэтага прычыніўся. Але зараз я хачу дапамагчы чалавеку выратавацца. Хачу, Яська, каб ты прайшоў выпрабаванне і перамог спакусу. Тады людзі вернуцца ў рай, перастануць гараваць ды пакутаваць, зажывуць весела ды шчасліва. (Натхнёна.) Мы перапішам нанава твой лёс, зменім гісторыю тваёй краіны, павернем шляхі ўсяго чалавецтва!

Яська (збянтэжана). Але чаму акурат я? Чаму ты прыйшоў сюды, да нас? Што, мы лепшыя за ўсіх? Не бачыш хіба, як мы жывём?

Д'ябал. Не лепшыя. Можа, якраз наадварот, горшыя. Але таму я вас і выбраў. А край ваш мне падабаецца. (Сентыментальна.) Як там было ў паэта?

Яська (паслужліва). “Широка строна моя родная!”

Д'ябал. Не, не тое.

Яська. “Litwo! Ojczyzno moja!”

Д'ябал. Зусім не тое. Ага, вось: “Паміж пустак, балот беларускай зямлі...”

Яська (перапыняе). Ясна, дзе балоты – там і чэрці! (Падазрон.) А табе навошта гэта ўсё? Дзеля чаго ты стараешся?

Д'ябал. Я стаміўся, Яська. Як ты ведаеш, калісьці вельмі даўно я быў Анёлам і жыў у раі. Але потым з-за сваёй пыхі паўстаў супраць Бога і быў скінуты ў пекла. Я думаў, што я сам змагу быць Богам, і збудую сабе іншы, яшчэ лепшы Сусвет! Але я памыліўся, Яська. Я не Бог, я нічога не магу стварыць, магу толькі разбураць і псаваць створанае Богам. Каб ты толькі пабачыў, як жахліва выглядае цяпер пекла, як там змрочна і няутульна!

Яська. Божа барані!

Д'ябал. Доўгае знаходжанне там шкодзіць майму здароўю. Паглядзі на мяне: хіба я падобны на князя цемры, на ўладара зямлі?

Яська (прыглядаецца). Прызнацца, выглядаеш ты як нейкі задрыпанец.

Д'ябал. Я адчуваю сябе старым і хворым. Я нават прымаю лекі! (Вымае з кішэні жменю таблетак і паказвае Яську.) Хутка я пачну баяцца смерці. Я, вечны дух!

Яська (сам себе). Во, бедалага! А як мы з-за цябе хварэем ды паміраем?

Д'ябал. Апошнім часам я жыву на зямлі і стараюся як мага радзей наведваць пекла. Але і на зямлі цяпер цяжка знайсці добрае месца для адпачынку. Скажы, у што вы, людзі, ператварылі сваё жытло? Паўсюль пануюць гвалт і нянавісць, зайдрасць і ашуканства.

Яська. А хіба не ад цябе ўсё зло на зямлі?

Д'ябал. Павер мне, Яська: вось ужо дзве тысячы гадоў, як я не ўмешваюся ў вашыя справы. І што ад гэтага змянілася? Чалавек сам, без маёй дапамогі і нават насуперак майму жаданню, ператварае зямлю ў пекла! Прыйду мвае такія рэчы, ад якіх мне robіцца страшна. Прызнаюся, я не адчуваю сябе тут, сярод вас, у бяспечы. (З настальгіяй.) Я стаміўся. Я хачу назад у рай. Прагну цішыні і спакою.

Яська (сам себе). Бач ты, і яму ў рай захацелася, чорту лысаму.

Д'ябал. Я прызнаю сваю прыкрую памылку і хачу прасіць у Бога прабачэння. Ведаю, што я апошні з грэшнікам, але спадзяюся на божую міласэрнасць. Калі я дапамагу людзям, можа і мне даруецца? Вось чаму я прапаную табе, Яська, выправіць памылку Адама. (З надзеяй.) Ну як, ты згодны?

Яська. Што мне губляць? Як кажуць, ці пан, ці прапаў. А якое выпрабаванне мяне чакае? (Жартуе.) Не сарваць яблык з дрэва?

Д'ябал. Не зазіраць у місу.

Яська (здзіўлена). У якую місу?

Д'ябал. У звычайную, якая будзе стаяць на абрусе.

Яська. Шкада, я акурат яблыкі не люблю. (Сам сабе.) Я думаў, ён Бог ведае чаго запатрабуе, а тут такая дробязь. (Да Д'ябла.) А дзе мне шукаць тую місу? Куды ісці?

Д'ябал падыходзіць да сцяны, вымае з кішэні крэйду і малюе дзвёры.

Яська. Што гэта ты намаляваў?

Д'ябал. Не бачыш хіба? Дзвёры.

Яська (у захапленні). Проста ў рай?

Д'ябал. Можа яшчэ не ў рай, але там табе спадабаецца.

Д'ябал адчыняе дзвёры, з праёма ліеца яркае святло. Яська жагнаецца і, павагайшыся, адной нагой пераступае парог.

Яська (азіраеца). А ты?

Д'ябал. Мусіш пакуль ісці без мяне. Я магу ўвайсці толькі апошнім. Самым апошнім.

Яська (сам сабе). І дзякую Богу!

Д'ябал. Глядзі, Яська, я на цябе вельмі спадзяюся.

Яська знікае. Д'ябал зачыняе за ім дзвёры. Чуваць жаночы голас: “Яська, ты дзе? Яська!” Д'ябал хмыкае і хаваеца за вуглом. З'яўляецца Паўлінка.

Паўлінка. Дзе падзеўся, валауга? Колькі можна яго чакаць? Ох, доля мая гаротная! За якія грахі Бог пакараў мяне так ім мужам? (Зауважае зэдлік, але пятлі над ім не бачыць.) Наш зэдлік! Навошта Яська яго сюды прывалок? (Азіраеца і зауважае дзвёры ў сцяне.) Во, дзвёры! А раней не было. (Падыходзіць да дзвярэй, моцна штурхае іх. Дзвёры адчыняюцца.) Бачылі? Чаго толькі не прыдумае мужык, каб ад жонкі скруціцца! Але я цябе, міленькі, і пад зямлёй знайду. (Знікае за дзвярыма.)

З'ява II

Райскі сад. Свеціць сонца, пяюць птушкі, цурчыць ручай. На галінах дрэў паразвешаны прыгожыя мужчынскія і жаночыя ўборы, элегантныя капялюшыкі.

На траве пад яблыніяй засланы чароўны абрус, на якім поўна размайтых заморскіх трункаў, страў і прысмакаў. Пасярэдзіне стаіць вялізная міса з накрыўкай.

З глыбіні саду выходзіць Яська.

Яська. Сапраўдны рай, без падману! Сонейка свециць, птушачкі пяюць, ветрык павявае. Траўка зялёненькая, вадзічка ў ручай чысценькая, навакол ні душы. (Заўважае гарнітуры і сукенкі.) А гэта што за адзенне? Няўжо ад Адама і Евы засталося?

(Падыходзіць да мужчынскага гарнітура і мацае за край пінжака.) Не, здаецца, новае, праста з крамы. (Заўважае абрус з пітвом і ежывам.) Во, ёсць, што выпіць і чым закусіць. Сапраўдны рай! (Прысаджваеца пад яблыняй. Бярэ ў рукі адну бутэльку, потым другую, трэцюю.) Бач ты, усё не па-нашаму напісана. Райскія напоі і трункі. І стравы ўсе заморскія, хатнім не раўня. (Заўважае місу.) А вось і міса. Вя-лі-зная. (Разглядае місу.) Цікава, чаму ў яе зазіраць нельга? (Спахопліваеца.) Нельга дык нельга. Звычайная міса. Вып'ю я лепш боскага пітва ды пакаштую анёльскага ежыва.

Яська бярэ ў рукі бутэльку і спрабуе яе адкаркаваць. Нечакана з-за дрэў выходзіць Паўлінка, заўважае Яську, ставіць рукі ў бокі.

Паўлінка. А ну, пастаў бутэльку не месца!

Яська (здзіўлена). Паўлінка, ты адкуль тут узялася?

Паўлінка. А ты спадзіваўся ад мяне ўцячы, разумнік? (Сурова.) Не чапай, кажу, бутэльку. Адкуль ты такі багаты? (Паказвае рукой на абрус.) Хто плаціць будзе?

Яська. Не трэба плаціць, Паўлінка. Тут усё за так. (Узнімаеца, падыходзіць да Паўлінкі, бярэ за руку і цягне да абруса.) Сядай, мая любая жоначка, частуйся.

Паўлінка (недаверліва). А хто ўсё гэта прыгатаваў? Чые гэта сукенкі ды капялюшыкі? (Паказвае на ўборы.) Прывідавайся, акаянец, завёў сабе кралю? (Тупае нагой.)

Яська (сам себе). Давядзеца ёй то е-сёе растлумачыць, інакш наробіць гвалту і нас хуценька адсюль выпруць. (Усаджвае Паўлінку пад яблыняй.) Гатаўца больш нічога не трэба, Паўлінка. А сукенкі ды капялюшыкі – гэта, напэўна, твае, калі ты ўжо тут апынулася.

Паўлінка. Мае? (Не можа адвесці вачэй ад убараў.) Яська, ты не жартуеш?
(Усхопліваеца і бяжыць да убараў.)

Яська (важна). Разумееш, Паўлінка, нам пашанцавала. Мы з табой у рай трапілі.

Паўлінка (як ад гарачага адводзіць руку ад сукенкі). У які рай? Ты што, паспей ужо прыняць на душу?

Яська. Ну, можа, не зусім у рай, але блізка да таго. (Абводзіць рукой вакол сябе.) Працаваць не трэба, адно еш, пі ды гуляй уволю!

Паўлінка (хуценька пераапранаеца ў новую сукенку). Усё жыццё марыла мець такую прыгожую сукенку! А які файны капялюшык! І праўда, рай!

Яська (адкаркоўвае нарэшце бутэльку і разлівае пітво ў два келіхі). Застанемся з табой тут назаўсёды, калі толькі ўстрымаемся, каб забароненага не зрабіць.

Паўлінка. А што нам забаронена? (Мяніе капялюшык.)

Яська. Ніколі не здагадаешся, Паўлінка. (Смяеца.)

Паўлінка. Няўжо есці?

Яська. Ну, ты скажаш. Не паміраць жа нам з голаду.

Паўлінка. Тады, напэўна, піць.

Яська (абурана). Які б гэта быў рай! Не, зусім на тое. Хадзі, вып'ем за нашае райскае жыццё.

Паўлінка ў новай сукенцы і ў капялюшыку сядзе побач з Яськам. Выбраннікі лёсу чокаюцца, Яська выпівае, а Паўлінка выпускае келіх з рук.

Паўлінка (усплёсквае рукамі). Ой, Ясечка, няўжо... (Сарамліва азіраеца, нахіляеца да Яські і нешта шэпча яму на вуха.) Тады я не згодная. (Плача.) Хадзем дамоў...

Яська. От, кабеты! Адно ў галаве. (Супакойвае Паўлінку.) Адам з Еваю не бралі шлюбу ў касцёле, а нас ксёндз блаславіў – нам можна.

Паўлінка. Яська, мне ўжо тут падабаецца! (Цалуе Яську.) Але што ж тады нам забаронена?

Яська. Бачыш місу?

Паўлінка. Гэтую? (Цягнеца рукой да місы.)

Яська. Стой! Ты куды? (Хапае Паўлінку за руку.) Місу чапаць забаронена.

Паўлінка. Місу?

Паўлінка са здзіўленнем глядзіць на місу, Яська з трывогаю – на Паўлінку. Нейкі час пануе напружанае маўчанне.

Паўлінка (расчаравана). Такое глупства! Хто ж павернецца ў яе бок, калі забаронена?

Яська (узрадавана). Вось і цудоўна! Я заўсёды казаў, што ты ў мяне, Паўлінка, разумная кабета, бо свайго мужыка слухаешся. Давай яшчэ вып'ем па келіху ды нарэшце добра закусім. У мяне ўжо кішкі марша граюць. (Бярэцца за бутэльку.)

Паўлінка. Пачакай, я толькі пераапрануся ў іншую сукенку! (Усхопліваеца і бяжыць да убораў.) А ты не хочаш прымерыць новы гарнітур?

Яська. Мне і так добра. (Сам сабе.) Хто нас тут бачыць? (Налівае ў келіхі пітво.) Цудоўнае пітво, напэўна, які-небудзь нектар ці амбrozія.

Паўлінка хуценька пераапранаеца іншую сукенку, мяняе капялюшык.

Паўлінка (какетліва). Яська, зірні: падабаюся я табе ў такім строі?

Яська. Нішто сабе паненка. Але ў касцюме Евы ты мне падабаешся больш.

(Смяеца.)

Паўлінка. Фу, нецікава з табой. (Круціца, нечага шукае.)

Яська. Чаго шукаеш?

Паўлінка. Люстэрка.

Яська. Люстэрка, відаць, у раі не прадугледжана.

Паўлінка (уздыхае). А... (Азіраеца вакол.) Яська, а мы што, тут зусім адны?

Яська. Адны, дзякую Богу. (З гонарам.) Каму тут яшчэ яшчэ быць?

Паўлінка. Шкада. (Пераапранаеца ў сваё старое адзенне.)

Яська. Хадзі, жоначка, пакаштуй райскага ежыва.

Паўлінка падыходзіць і сядзе крыху убаку ад Яські. Яська з Паўлінкай моўчкі чокаюцца і выпіваюць.

Яська. Столікі дзівосных страў і прысмакаў – ажно вочы разбягаюцца. (Прагнаециць.) Усяго хочацца пакаштаваць.

Паўлінка (узяўшы маленъкі кавалачак). Глядзі, не аб' ешся.

Яська. Смакацішча!

Паўлінка. Нішто сабе стравы, але і дома ў нас былі не горшыя: мачанка з блінамі, клёцкі з душамі, пірагі з капустай, качка, запечаная ў гліне... Не падабалася табе, як я гатавала?

Яська. Падабалася, Паўліначка, падабалася. Але дома ўсё было свойскае, звычайнае. А тут усё заморскае, з выкрунтасамі. (Працягвае есці, не звяртаючи болей на Паўлінку ўвагі.)

Паўлінка (нечакана). А цікава ўсё ж, што схавана ў гэтай місе?

Яська (давіцца кавалкам). Паўлінка! (Гнеўна.) Глядзі сюды! (Паказвае кулак.) Я табе дам за тваю цікаўнасць! Забаронена зазіраць у місу – і ўсё тут. Нашая справа слухацца і не мудраваць.

Паўлінка (агрызаецца). Ты мяне не вучы. Я свой розум маю. (Адварочваецца ад місы.) Проста цікава.

Яська. Каб я ад цябе больш не чуў пра місу! Давай лепш вып'ем ды яшчэ чаго з'ямо. (Налівае ў келіх пітво.)

Паўлінка (адсоўвае келіх). Не хачу больш піць. І есці таксама не хачу. (Азіраеца вакол.) Нудна мне.

Яська. То давай паспяваем. (Выпівае з келіха і зацягвае песню.)

Дробна драбніца, дробна драбніца,

Дробны дождж ідзе.

Ой, сабралася бедна галота

Дый гарэлку п'е.

(Штурхает Паўлінку ў бок.) Дапамагай!

Пілі гарэлку, пілі наліўку,

Будзем піць віно.

А хто прыйдзе, з нас пасмяеца,

Будзем біць таго.

Чаму не співаеш, Паўлінка?

Паўлінка. Не хачу. Голос сеў.

Яська. То, можа, патаньчым?

Яська падхопліваецца на ногі і пачынае скакаць лялоніху. У садзе гучыць музыка.

Яська (крычыць). Хадзі да мяне, Паўлінка! У двух будзе весялей!

Паўлінка не кранаецца з месца і нават адварочваецца ў іншы бок. Яська перапыняе скокі і сяде побач з Паўлінкай.

Яська. Чаму не скачаш, Паўлінка? Ты ж так любіш лялоніху.

Паўлінка. Не ў гуморы я. Сумна мне тут.

Яська (падумаўши). А можа... (Шэпча нешта Паўлінцы не вуха і лезе цалавацца.)

Паўлінка (адштурхоўвае Яську). Адчапіся, бессаромнік! Не да таго мне.

Яська (чуhaе патыліцу). Вось табе маеш! (Сам сабе.) Якога ражна ёй трэба?

Паўлінка. Яська, яно варушыцца.

Яська (не разумее). Што варушыцца?

Паўлінка. Там, у місе нешта варушыцца.

Яська. У місе?! А табе што да таго? Няхай варушыцца, а ты не чапай! А ну, адсунься далей!

Паўлінка. Я й не чапаю! (Адсоўваеца дацца далей, але сядзіць неспакойна, час ад часу кідае позіркі на місу.) Яська!

Яська. Чаго табе зноў?

Паўлінка. Нікога ж тут няма.

Яська. І што з таго? Цалавацца са мной ты не хочаш.

Паўлінка. Пішчыць нешта.

Яська. Дзе пішчыць?

П аў л і н к а. У місе.

Яська. Ты ўсё з гэтай місай! (З пагрозаю.) Вось як перацягну цябе зараз рэмнем, дык ты ў мяне запішчыш.

Паўлінка. Чаго цябе бярэ? Ледзь што – адразу біцца... Я ж нічога... я толькі так... каб ты ведаў... (Прыслухоўваеца да таго, што робіцца ў місе і міжволі падсоўваеца да яе бліжэй.) Я сечка, роднен'кі мой! Я ўжо больш не магу! Нас жа ніхто не ўбачыць... Я хуценька-хуценька адкрыю місу і зазіру ў сярэдзіну...

Яська (крычыць). Не чапай! Хочаш, каб мы праз тваю дурную цікаўнасць рай страцілі?

Паўлінка. Ну і заставайся адзін у сваім раі. А я пайду сабе дахаты. (Плача.)

Яська. Пачала ўжо раўсці. Што мне рабіць з гэтай неразумнай бабай? Ну, годзе, Паўлінка, не плач.

Паўлінка (трапечацца). Я місу хачу!

Яська. А каб ты трэснула разам са сваёй місай! Чаўпе адно: місу ды місу! Як заведзеная.

Паўлінка. Вось ты які! Табе для сваёй жонкі нейкай місы шкада! Ты мяне не любіш! (Плача наўзрыд.)

Яська (міту сіцца). Ах, бедны я, няшчасны я чалавек! Вось доля, ліха на яе. (Не вытрымлівае.) Добра, чорт з табой! Сціхні толькі, не раві. Бачу, што ад цябе не адчэпішся. Зазірні ў гэтую праклятую місу, каб яна спрахла!

Паўлінка. Я сечка, любы мой, каханы!

Паўлінка кідаеца да Яські і моцна-моцна яго цалуе. Потым нахіляеца да місы, асцярожна прыўзнімае накрыўку і зазірае ў сярэдзіну.

З місы вылятае птушка.

Паўлінка. Якая прыгожая птушачка!

Яська. Лаві яе, лаві! Хапай за хвост!.. Паляцела птушачка.

Паўлінка. Што ж ты не ўлавіў яе, разява?

Яська. А навошта ты яе выпусціла?

Паўлінка. Хто ж мог ведаць, што яна сядзіць тамака, у місе?

Яська. Зусім не трэба было чапаць місы!

Паўлінка (усхліпвае). Калі цікава.

Яська. Праз тваю цікаўнасць выпруць нас, пэўна, з раю. Эх, нап'юся з гора!

(Налівае сабе пітва.)

Паўлінка. А мы нікому не скажам. Ніхто ж не бачыў, як мы місу адкрывалі.

Яська. А калі спытающа, дзе падзелася птушка?

Паўлінка. Скажам, кот з'еў.

Яська вылівае ў рот пітво, але адразу ж выплёўвае і недаверліва нюхае келіх, потым – бутэльку. Паўлінка са здзіўленнем глядзіць на ежу, потым спрабуе накалоць на відэлец кавалак ежыва, але ў яе нічога не атрымліваецца.

Яська. Цьфу, нектар зрабіўся як вада. (Адкаркоўвае новую бутэльку, нюхае, пасля яшчэ адну.) Так і ёсьць, звычайная вада. Ва ўсіх пляшках.

Паўлінка. Яська, зірні, які цуд: ежа сталася ўсё роўна як драўляная.

Яська. І пітво несапраўднае, і ежа. Канец нашаму раю. Зірні, што навокал робіцца.

Сонца хаваецца за хмары, сціхаюць птушыныя галасы, цурчанне ручая. Грыміць гром, бліскаюць маланкі, на сад насоўваецца густая цемра.

Паўлінка. Яська, я баюся. Я хачу дахаты.

Яська. Уцякайма адсюль хутчэй!

Уцякаюць з саду.

З’ява III

Перад Яськавай хатай. На лаўцы спіць, паклаўшы рукі пад галаву, гаспадар. Побач сядзіць Д’ябал і паліць цыгарэту.

Яська (прачынаеца). Няўжо я дома? Бачыў дзіўны сон. Нібыта мы з Паўлінкай – у райскім садзе... уборы і капялюшы на дрэвах... абрус з ежывам і пітвом... міса, птушка і... Так добра ўсё пачыналася і так недарэчна скончылася...

Д’ябал. Што, Яська, упусціў ты сваю птушку шчасця?

Яська (паварочвае галаву). Ты? Дык гэта быў не сон?

Д’ябал. А я так на цябе спадзяваўся. Так шчыра хацеў вам, людзі, дапамагчы.

Яська (разводзіць рукамі). Хіба я вінаваты? Паўлінка адкрыла місу і выпуціла птушку. Далася ёй тая міса...

Д’ябал. А ты куды глядзеў? Навошта дазволіў? Наракаў на Адама, а сам хіба лепшы за яго?

Яська (абараняеца). Добра табе так казаць пра нас з Адамам. Каб у цябе была жонка – паглядзеў бы я, як бы ты з ёй упраўляўся.

Д’ябал. Зноў шукаеш, на каго зваліць віну, Яська? Калі не на Адама дык на Еву, калі не на Бога дык на Д’ябла?

Яська. А нягож! Вядома, ты вінаваты. Няўдалае прыду маў выпрабаванне.

(Выхоплівае у Д’ябла з рук цыгарэту і курыць.) Адкуль у райскім садзе ўзялася Паўлінка? Мусіш прыду маць нешта іншае. Дай яшчэ раз паспрабую! Каб я з гэтага месца не сышоў, калі зноў не датрываю слова.

Д’ябал. Не сышоў бы з месца? (Глядзіць Яську пад ногі.) А чаму і не? Здавалася б, такая дробязь. (Задумваеца.) Толькі цяжка будзе вытрымаць. (Уздыхае.) Баюся, ты не ўседзіш.

Яська. Дзе не ўседжу?

Д’ябал. Не ўседзіш цэлы дзень на лаўцы перад сваёй хатай, не кратаночыся з месца.

Яська. Жартуеш? Ці ж гэта выпрабаванне? Я і без загаду сяджу тут бывае праз цэлы дзень.

Д’ябал (сам себе). Менавіта, што без загаду. Але варта чалавеку нешта загадаць і яму адразу карціць тое не выкананаць.

Яська. Вось толькі каб Паўлінка зноў не ўлезла куды не трэба.

Д’ябал. Не хвалойся, сёння нядзеля, я адправіў яе да бацькоў, у госці.

Яська (усхопліваеца). Што? Ейныя бацькі даўно памерлі! (Хапае Д'ябла за грудкі.) Куды падзеў маю жонку?

Д'ябал. Да тваіх бацькоў, дурань! (Вызываеца.)

Яська (сканфужана). Даруй, не разабраўся. (Папраўляе на Д'яблу пінжак.) Са мной такое здараеца. Значыцца, мушу сядзець тут да вечара, і калі вытрымаю – траплю ў рай?

Д'ябал. Ты толькі пра сябе дбаеш, Яська. Хіба забыўся, дзеля чаго мы ўсё гэта задумалі?

Яська (адмахваеца). Як жа памятаю. Народ, чалавецтва. Нешта там наноў перапісваць трэба. Ты перапісвай. Я не супраць. Але мне свая кашуля бліжэй да цела. Ды я сумніваюся я, што для ўсяго народа, для ўсяго чалавецтва ў раі хопіць месца за чароўным абрусам.

Д'ябал. Эх, Яська, які ж ты яшчэ цёмны і недалёкі. Ты не верыш ва ўсемагутнасць Бога і не любіш бліжняга свайго, а гэта ёсць найважнейшая ўмова для выратавання душы. Чаму я, Д'ябал, мушу табе гэта нагадваць?

Яська. Добра, хопіць мне маралі чытаць, мы не ў касцёле. Ведаю, дзеля чаго ты стараешся і куды пнешся. Не хвалюйся, восьмем і цябе ў рай.

Д'ябал. Бачу, ты не верыш у шчырасць маіх слоў. (Сам сабе.) Можа мне яго крыху прыстрасць? (Да Яські.) Глядзі, Яська, другі раз я табе не дарую. Калі не датрымаеш слова – зацягну цябе ў пекла!

Яська (бесклапотна). Збірай валіzkі ў рай!

Д'ябал сыходзіць.

Яська. Але ж і смешны гэты Д'ябал! Такое несур'ёзнае выпрабаванне прыду маў. Калі б я не пабываў у райскім садзе, увогуле б падумаў, што гэта ашуканец ці вар'ят які. Зусім не падобны на чорта, якім яго малююць. (Кладзеца на лаўку.) Прылягу, пасплю да абеду, там і да вечара недалёка.

Перад хатай з'яўляеца Сусед.

Сусед. Здароў, Яська! Чаму спіш з раніцы?

Яська (прыўзнімаеца). Яко е там спіш, суседзе! Так, прылёг на хвілінку. (Сам сабе.) Што за нячыстая сіла яго прынесла?

Сусед. А дзе твая? У хаце?

Яська. Паехала наведаць маіх бацькоў.

Сусед (уздыхае). Добра табе. Каб маю чорт куды выпер з хаты. (Азірнуўшыся.)
Яська, хочаш выпіць?

Яська (мужна). Не, суседзе, не хачу.

Сусед. Дзіўна. А маеш?

Яська. І не маю.

Сусед. То хадзем у карчму.

Яська. Не магу. Мушу сядзець на лаўцы з раніцы да вечара.

Сусед. Навошта?

Яська. Слова даў.

Сусед. Каму? Жонцы?

Яська. Ды не, Д'яблу. Калі высяджу, ён адправіць мяне ў рай.

Сусед. А мне можна з табой?

Яська. Сядай. (Паказвае не лаўку.)

Сусед (см耶цца). Кінь, Яська, выдурняцца, хадзем вып'ем.

Яська. Не, не пайду. У рай дужа хочацца.

Сусед. Дык ты не жартуеш? (Задумваецца.) Яська, хочаш я дапамагу табе
трапіць у рай?

Яська. Як гэта?

Сусед. Вазлюбі бліжняга свайго: дай на гарэлку.

Яська. А каб ты здох. Во, прыдумаў!

Сусед. Тады пазыч.

Яська. Ты хоць аднаго разу мне вярнуў?

Сусед. Навошта? Ты ўсё роўна ў рай выбіраешся.

Яська. Не дам. Ідзі з Богам.

Сусед. Слухай, а Паўлінку ты як: з сабой забярэш, ці тут пакінеш?

Яська. А табе што да маёй Паўлінкі? (Павагаўшыся.) Вядома, забяру.

Сусед (узрадавана). Значыцца, вашая хата нам застанецца! Сёння ж, пакуль
іншыя не даведаліся, перабярэмся з жонкай у новае жытло!

Яська (збянятэжана). Пачакай, суседзе, пачакай! (Сам сабе.) Вось табе і маеш! Як
жа так: у маёй хаце будзе раскашаваць гэты п'яніца і абібок? (Да суседа.) Я вас забяру з
сабой, у рай.

Сусед. Э, не, нам твой рай не свеціць і не грэ. А вось хата ў цябе добрая, дагледжаная, не тое, што мая развалюха. Пайду толькі пашукаю, ці няма там непатрэбных рэчаў, якіх можна пазбыцца. (Хоча зайнсці ў Яськаву хату.)

Яська. Стой, злыдзень, ты куды?! (Ледзьве не ўстае з лаўкі, але спахопліваецца.) Вярніся, я нешта для цябе знайшоў! (Ліхаманкава шукае ў кішэннях гроши.)

Сусед (азіраецца). А?

Яська (вымае ўсе гроши, якія былі ў кішэннях). Вось, вазьмі на гарэлку!

Сусед. Пазычаш? (Бярэцца рукой за клямку дзвярэй.)

Яська (злосна). Так даю!

Сусед (падыходзіць да Яські і забірае гроши). Дзякую, суседзе. Пайду, вып'ю за тваё здароўе. Каб ты хутчэй у рай трапіў.

Яська (ціха). Каб ты захлынуўся сваёй гарэлкай!

Сусед сыходзіць.

Яська. Дзякую Богу, пайшоў. (Занепакоена.) Але што мне рабіць з хатаю, калі і праўда давядзеца ў рай выпраўляцца? Сваімі рукамі збудаваў, па бярвенчыку, па дошачцы. Столькі поту праліў, столькі слёз, часцінку душы ў яе ўклаў! Граптам пакінуць яе гэтаму недарэку, які за год усё расцягне і прап'е? Эх, каб можна было ўзяць хату з сабой, у рай! Як бы гэта ўгаварыць Д'ябла?

Перад хатай з'яўляецца Суседка.

Суседка. Дзень добры, Яська!

Яська (непрыязна). Здароў, суседка! (Сам сабе.) Выпер-такі яе чорт з хаты.

Суседка. Чаму адзін сядзіш? Дзе Паўлінка?

Яська. Выбралася ў госці да маіх бацькоў.

Суседка. А цябе пакінула аднаго, без нагляду? Мой таксама некуды пацягнуўся. Мусіць, у карчму. (Падазрон.) Цябе не запрашаў з сабой?

Яська. Можа й запрашаў.

Суседка. Чаму ж ты не пайшоў?

Яська. Бо мушу сядзець на гэтай лаўцы да самага вечара. Слова даў Д'яблу.

Суседка (перапытвае). Каму?

Яська. Д'яблу. Калі высяджу – ён мяне ў рай возьме.

Суседка. А калі не высядзіш?

Яська. Тады – у пекла.

Суседка. Як цікава! А можна і я з табой крыху пасяджу?

Яська. Сядай, калі хочаш.

Суседка сяде на лаўку побач з Яськам. Нейкі час пануе маўчанне. Потым Суседка пачынае неспакойна круціцца на лаўцы.

Суседка. Яська, а хадзем да мяне ў хату, вып’ем гарэлачкі ды чаго закусіць пашукаем. (Сарамліва апускае вочы.) Паўлінкі няма і мой не хутка вернецца...

Яська (здзіўлена). Ты што, су седка, блёкату аб’елася?

Суседка (падсоўваеца бліжэй). Ах, Яська, так сёння горача, так горача!

Яська. Чым ты слухаеш, га? Я ж сказаў табе: мушу сядзець на лаўцы з рання да змяркання. Я з Д’яблам аб заклад пабіўся.

Суседка. Я што? Я ж не супраць. (Сядзіць нейкі час спакойна, але неўзабаве зноў пачынае круціцца.) А, можа, да цябе на хвілінку зойдзем?

Яська. Цьфу! дурніца. (Крычыць.) Нельга мне праз цэлы дзень уставаць з гэтай лаўкі! Зразумела?

Суседка (спалохана). Зразумела, зразумела, Ясечка. Толькі не крычы. Але ж горача... (Расшпільвае верхня гузікі кашулі.)

Яська (стараецца не глядзець у бок Суседкі). І прынесла ж яе на маю галаву!

Суседка (падбірае вышэй спадніцу і падсоўваеца да Яські). Яська, а чаму сэрца чалавека б’еца ціха-ціха, роўна-роўна, як раптам пачынае трапятаць і тахкаць, тахкаць...

Яська. Чаго? (Паварочваеца да Суседкі.) Ты што, можа, захварэла?

Суседка. Вось паслушай. (Бярэ Яськіну руку і прыціскае яе сабе да грудзей.) Чуеш? Нібыта хоча выскачыць з грудзей.

Яська (спрабуе вызваліць руку). Не чую.

Суседка. А так? (Прыціскае Яськаву руку мацней.)

Яська (азіраеца). Зараз як вернецца твой мужак з карчмы, дык ты затрапеяшся.

Суседка (смяеца). Ён ужо даўно набраўся як свіння гразі і валяеца пад плотам. (Падсоўваеца да Яські зусім длізка.) Яська, ты што, мяне баішся?

Яська. Чаго мне цябе баяцца? (Пакрыўджана.) Прыйдумала яшчэ.

Суседка. І я цябе не баюся. (Абдымае Яську.) І так мне горача. (Цалуе Яську.) А сэрца тахкае. (Накідваеца на Яську.)

Яська (супраціўляеца). Дзеўка, ты гэта што... а як жа Паўлінка... а твой мужык... Я ж слова даў... нельга мне уставаць з лавы.

Суседка. Не ўставай, Яська, не ўставай. (Забіраеца на Яську.) Не трэба парушаць слова.

Яська (паддаеца). Але ж ты настырная...

З'яўляеца падвіпіўшы Сусед, трymаючы ў кожнай руцэ па пляшцы гарэлкі.

Сусед (крычыць). Яська, вазьмі мяне з сабой у рай, я гарэлкі прынёс!
(Прыглядаеца.) Ой, а што гэта за баба на цябе ўзлезла?

Суседка, пачуўшы голас мужа, адразу пачынае вырывацца і луць Яську.

Суседка (крычыць). Ратуйце, гвалціць! Адпусці мяне, мярзотнік! Я табе не дзеўка якая! Я сумленная кабета! Вось табе, вось табе! (Спрытна злазіць з Яські, адбягае ад лаўкі і хаваеца за плечы мужа.) Што надумаў, жарабец! Пасярод белага дня, перад уласнай хатай! Людзі добрыя, якая ганьба!

Сусед. Жонка? (Намагаеца працверазець.) Гэта ты сядзела на Яську? Нічога не разумею.

Суседка. Згвалціць мяне хацеў!

Сусед. Вось змей! А я яму гарэлкі прынёс.

Яська (ухопліваеца з лаўкі). Брэша! Сама на мяне ўзлезла!

Суседка. Хто табе, шылахвосту, паверыць? (Здзекліва.) Вось вернецца Паўлінка, дазнаеца пра тое, пагоніць цябе з хаты!

Яська. Ах ты, сучка! (Кідаеца да Суседкі з кулакамі.)

Суседка (з-за плячэй мужа). Не баюся цябе! Не баюся! (Да мужа.) А ну дай яму, ды добра. Каб не чапаў чужога!

Яська спрабуе дастаць Суседку, тая не даеца і круціць Яську дулі. Спалоханы Сусед адно прыціскае да сябе пляшкі, каб толькі не пабіць.

Раптам усе заміраюць і прыслухоўваюцца. Чуваць бой гадзінніка.

Суседка. Што гэта?

Сусед. Не чуеш хіба? Гадзіннік.

Яська (спахапіўшыся). Ляўка, мая ляўка! (Кідаецца назад на ляўку.) Што цяпер будзе? (Сядзе на ляўку, ляўка пад ім разваливаецца.)

Сусед (прыслухоўваецца да бою гадзінніка). Тры гадзіны. Час абедаць. Жонка, есці давай!

Суседка (абурана). Тваю жонку ледзьве не згвалцілі, а табе толькі адно ў галаве: выпіць ды пад' есці!

Сусед. Ужо не адно. Хадзем дамоў, там разбярэмся. (Паказвае пляшкі.) Во, і гарэлачка ёсць. (Шэптам.) За Яськавы грошы купіў, на дурня нарваўся.

Суседка. Ах, ты Юда, за дзве пляшкі гарэлкі гатовы жонку прадаць!

Сусед. Э, сучка не захоча, кабель не ўскоча. Хадзем абедаць! (Цягне жонку дадому.)

Яська (услед суседзям). Каб вам гэты абед колам у горле стаў! З-за вас я зноў не датрымаў слова!

Суседзі сыходзяць, Яська застаецца адзін над разваленай ляўкай.

З'ява IV

Перад Яськавай хатай. На слупе ад ляўкі сядзіць маркотны гаспадар.

Яська. Бедны я, гаротны я чалавек. Щасце само прыйшло мне ў рукі, а я яго не ўтрымаў. Чаму ўсё так наперакасяк выходзіць? Так усё па-дурному. Страціць рай з-за нейкай сабачай місы, з-за гнілой ляўкі. Лепш бы я павесіўся... Што я цяпер скажу Д'яблу?

З'яўляецца Д'ябал. Моўчкі сядзе на другі слуп ад ляўкі, вымае цыгарэты, закурвае і частую Яську.

Яська (не вытрымлівае маўчання). Чаго глядзіш?

Д'ябал. Нічога ў нас не атрымалася, Яська. Відаць, і праўда вы, людзі, занадта слабыя і легкадумныя. Не можаце супрацьстаяць спакусе. И ні Бог, ні Д'ябал вам не дапаможа.

Яська. Каб жа я хоць ведаў, з якога боку чакаць тую спакусу!

Д'ябал. Чаму, калі зводзіш чалавека да згубы – усё атрымліваецца, а як толькі спрабуеш яго выратаваць – адразу няўдача? Няўжо дабро такое бездапаможнае перад

злом? Няўжо, каб дасягнуць мэты, трэба абавязкова хітраваць і выкручвацца? Цяжка, аднак, даводзіцца Богу.

Яська. А што калі Бог даў мне такіх суседзяў? Хіба побач з імі можна ўстрымацца ад граху?

Д'ябал. Пры чым тут суседзі? Не яны, а ты кляўся датрымаць слова. Я ў цябе паверыў, а не ў іх. Цябе выбраў, каб выратаваць твой народ і ўсё чалавецтва. Няма чаго рабіць, хадзем у пекла. Там нашае месца.

Яська (у адчай). Не вінаваты я! Нейкі чорт мяне звёў!

Д'ябал (з дакорам). Яська, які чорт? Што ты пляцеш? Маўчы лепш, калі вінаваты.

Яська. Маўчу. (Нечакана.) Хочаш, буду маўчаць праз цэлы дзень як вады ў рот набраўшы? Дай мне апошні шанец!

Д'ябал. І слухаць не хачу! Зноў не вытрымаеш, як і тады.

Яська. Гэты разам не падвяду, датрымаю слова.

Д'ябал. Будзеш маўчаць праз цэлы дзень? Не скажаш ані слова? (Задумваецца.) Да ты запішчыш праз гадзіну!

Яська. Вось пабачыш, буду маўчаць, хоць бы канец свету здарыўся. А не вытрымаю – сам, па сваёй волі пайду ў пекла.

Д'ябал (павагаўшыся). Згода. Толькі не наракай больш ні на Адама з Евай, ні на суседзяў, ні на Бога з Д'яблам. Ад цябе самога ўсё залежыць, памятай гэта. Што маўчыш?

Яська паказвае на мігах, што ён ўжо не размаўляе.

Д'ябал. Вось і маўчы. І што б вакол цябе ні адбывалася – нават не пікні. Бо гэта – твая апошняя магчымасць. Адам аднойчы саграшыў і ўсё жыццё пакутаваў. Ты – ужо двойчы. Трэці раз я табе не дарую.

Д'ябал сыходзіць. Яська з важным выглядам сядзіць на слупе ад лаўкі. Праз нейкі час перад хатай з'яўляецца Незнаёмы.

Незнаёмы. Здароў, братка! Чаго сядзіш у такі дзень каля хаты? Дзе твая годнасць, тваё сумленне?

Яська паказвае на мігах, каб яго пакінулі ў спакоі.

Незнаёмы (шэптам). Хіба ты не чуў, што сёння збіраеца вялікі сход?

Яська адмоўна круціць галавой.

Незнаёмы. Божа, што за народ! Неба плача горкімі слязамі, зямля стогне ад гора, а яны капошацца ціхен’ка ў сваім балоце, як чэрві, прыдаўленыя каменем. Слухаць не хочуць, гаварыць не ўмеюць, нават якую маюць сілу, дык і тую баяцца выказаць. Жывуць нібыта ў нейкім страшным, зачараваным сне. (Да Яські.) Склікаеца сход вялікі, і ўсе браты і сёстры павінны на гэты сход з’явіцца. (Таямніча азіраеца.) Будзем праклятага Цмока выганяць. Разумееш, пра каго я гавару?

Яська збянтэжана паціскае плячыма.

Незнаёмы. Таго самага Цмока, з-за якога на нашай зямлі завяліся ўсе беды і няшчасці. Таго самага Ваўкалака, які навёў на наш край зграі чужынцаў. Успомні, колькі чароўных песень і казак спявала над тваёй калыскай маці, а што з іх сёння засталося? Асмяялі, аплявалі іх нязваныя гості, мучыцелі нашы. Але выбіла такая гадзіна, калі далей не можам трываць над сабой здзек. Уставай, скажы сваё слова, братка! На сход, на вялікі сход!

Яська спалохана ўціскае галаву ў плечы.

Незнаёмы. Ты што, не чуеш мяне? Можа, ты глухі?

Яська адмоўна круціць галавой.

Незнаёмы (лагардліва). Ага, зразумела. Такі самы, як і ўсе: баязлівы. Чакаеш, пакуль доля сама прыйдзе да цябе ў хату і папросіцца, каб ты толькі адчыніў дзвёры. Спадзяешся, што нехта іншы аддасць сваё жыццё за тваю свободу. Але так не бывае не свеце, братка. Нельга сядзець моўчкі і чакаць раю, за шчасце трэба змагацца! (Трасе Яську за плечы.) Устань, скажы сваё слова, зрабі свой учынак! Колькі можна спаць! (Адпускае Яську.) Э-эх, што за людзі! Хіба з такімі выратуеш Бацькаўшчыну? (Адыходзіць, але неўзабаве вяртаеца і працягвае Яську книгу.) Вазьмі вось, прачытай. Тут усё напісана. Можа, нарэшце, зразумееш што да чаго.

Незнамы адыходзіць. Яська застаецца адзін, баязліва глядзіць на кнігу, якую трymае ў руках як мага
далей ад сябе.

Перад хатай з'яўляюща два вайскоўцы.

1-ы вайсковец (заўважае Яську). Глядзі, можа гэта ён?

2-гі вайсковец (разглядае Яську). Непадобны. Нейкі дурнаваты з выгляду.

1-ы вайсковец. Але ў руках у яго – кніга.

2-гі вайсковец. Значыцца, ён. Бі гада!

Вайскоўцы вырываюць у Яські з рук кнігу і пачынаюць яго жорстка, прафесійна збіваць.

1-ы вайсковец. Папаўся, сволач!

2-гі вайсковец. Мы табе пакажам, як забароненая кніжкі чытаць. (Кідае кнігу
сабе пад ногі.)

1-ы вайсковец. Разумнейшым за ўсіх хочаш быць!

2-гі вайсковец. Быдлам нас лічыш!

Яська мычыць, спрабуе на мігах нешта растлумачыць, паказвае рукой у той бок, куды падаўся Незнамы.

Але ягоныя спробы яшчэ больш раз'юшваюць вайскоўцаў.

2-гі вайсковец. Нямым прыкідваецца.

1-ы вайсковец. Здзекуеца з нас.

2-гі вайсковец. Мы ведаем, хто народ баламуціць!

1-ы вайсковец. Прызнавайся, дзе адбудзеца вашае зборышча, бунтаўшчык!

2-гі вайсковец. Заб'ем насмерць, калі не скажаш праўды!

Яська (не вытрымлівае). Я – Яська! Я не бунтаўшчык! Пусціце мяне, я нічога не
зрабіў!

Яська спрабуе вырвацца, але адзін з вайскоўцаў надзейна трymае Яську, а другі ў гэты час б'е.

З'яўляеца Д'ябал у накінутым на плечы камандзірскім фрэнчы.

Д'ябал (уладна). Адставіць! Адпусciце яго. Гэта не той чалавек, якога мы
шукаем.

1-ы вайсковец (адпускае Яську). Як не той? А кніга?

2-гі вайсковец (падбірае кнігу і падае Д'яблу). Вось.

Д'ябал. Гэта не ягоная кніга. (Працірае кнігу ад пылу.) Той, каго мы шукаем, падаў ся туды. (Паказвае рукой.) Чаго стаіцё? Выконвайце загад.

Вайскоўцы бягучы туды, куды паказаў Д'ябал.

Д'ябал. Дык ты, Яська, забароненая кнігі чытаеш? (Адгортвае кнігу на прешай старонцы і чытае усlyх.) “Напачатку стварыў Бог неба і зямлю. Зямля ж была бязвідная і пустая, і цемрадзь над безданню, і Дух Божы насіўся над водамі. І сказаў Бог: няхай будзе святло. І сталася святло”. (Закрывае кнігу.)

Яська (калоціцца). За што? Я не вінаваты. Я Яська. Я нічога не зрабіў. (Плача.)

Д'ябал. Пайшлі, Яська. (Забірае Яську).

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З'ява V

На ложку ў саёй хаце спіць Паўлінка. Недалёк а ад ложка сядзіць на лаве пераапрануты ў жаноче адзенне Д'ябал і гушкае вялізную дзіцячу калыску. Пры гэтым Д'ябал спявае сабе пад нос калыханку на незразу мелай мове. Паўлінка нібыта прачынаеца і заўважае Д'ябла.

Паўлінка (спалохана). Ты... ты што робіш у маёй хаце?

Д'ябал. Не бачыш хіба? Гушкаю дзіця.

Паўлінка (абурана). Хто ты такая? Адкуль узялася тут сярод ночы?

Д'ябал (з гонарам). Я – Яськава жонка. (Вымае з кішэні цыгарэту і прапаноўвае Паўлінцы.) Частуйся. Не хочаш? Як хочаш. (Запальвае.)

Паўлінка (апрытомнеўши). Яськава жонка? Ды каб табе язык адсох за такія слова!

Д'ябал (шэптам). Цішэй, цішэй! Не крычы. (Пяшчотна.) Разбудзіш нашага з Яськам сынка.

Паўлінка (паставіўши рукі ў бокі). Я – Яськава жонка! Пайшла прэч, блудніца!

З калыскі высоўваеца рука і патрабавальна цягнецца да Д'ябла. Д'ябал пакорліва аддае цыгарэту ў калыску.

Д'ябал (з дакорам). Вось бачыш, разбудзіла. Беднае дзіцятка. (Гушкае калыску.)
Паўлінка (гнеўна). Вымятайся з маёй хаты разам са сваім байструком, лярва! Ты
што, не чула: я Яськава жонка!

Д'ябал. И ты – таксама? (Уздыхае.) Што ж, давядзеца нам усім жыць разам.
Паўлінка (усхопліваецца). Я табе пакажу “разам”, сучка! Я зараз твае пасмы
павыдзіраю!

Паўлінка, як віхор, накідваецца на Д'ябла, злосна торгае яго за валасы і застаецца з парыком у руках.

Д'ябал. Ну, вось, сапсавала прычоску. Што за шалёная баба! (Адбірае ў Паўлінкі
парык.)

Паўлінка (разгублена). Ты... хто такое?

Д'ябал. Я – твой муж.

Паўлінка (не зусім упэўнена). Мой муж – Яська.

Д'ябал. Няма больш ніякага Яські. Ваўкі з'елі. Я цяпер твой муж, Паўлінка.

З калыскі высоўваеца рука і патрабавальна цягнеца да Д'ябла. Д'ябал здымает з пояса фляшку з гарэлкай, адкручвае пробку, робіць глыток, задаволена цмокает языком і аддае фляшку ў калыску.

Паўлінка (баязліва). А там... што? (Паказвае на калыску.)

Д'ябал (пяшчотна). Там – наш з табой сынок, Паўлінка. Мы яго з табой
нарадзілі, цяпер гадаваць будзем.

Паўлінка (сядае на ложак). Божа, што са мной? Я сплю?

Д'ябал (невядома да каго). Спі, мая радасць. Спі, мая надзея. (Гушкае калыску.)

Паўлінка (у адчаі). Дзе мой Яська? Вярніце мне майго мужа! (Плача.)

Д'ябал (нахіляеца да Паўлінкі і гладзіць яе па галаве). Не плач, мая мілая.

Цяпер у цябе новы муж: багаты ды разумны. Навошта табе той п'яніца і абібок?

Паўлінка (скрэзь слёзы). Хачу да Яські!

Д'ябал (раззлаваны). Вось упартая кабета! Заладзіла адно: Яська ды Яська! (У калыску.) Пакінем яе тут! Навошта яна ўвогуле нам патрэбна?

З калыскі высоўваюцца дзве рукі і цягнуцца да Д'ябла. Д'ябал дапамагае выбрацца з калыскі Яську, апранутаму як гадавалае дзіцятка. Гучыць страсная музыка, Д'ябал з Яськам таньчаець.

Яська (крычыць). Я – твой сын, Паўлінка!

Д'ябал (да Яські). Я – твой бацька! Сынок мой! (Запрыгвае Яську на руки.)

Паўлінка (жагнаеца). Божа, я звар'яцела! (Заплюшчвае вочы і закрывае рукамі вушки.)

Яська. Яна спіць! Пакінем яе тут!

Д'ябал. Яна звар'яцела! Навошта яна нам патрэбна?

Рухаючыся ў рытме танца, Яська з Д'яблам пакідаюць сцэну. Музыка сціхае. Паўлінка адплюшчвае вочы і адкрывае вушки.

Паўлінка (прачынаеца). Што за жахлівы сон! Ясечка, любы, чуе маё сэрца: нейкая бяда з табою здарылася. Ты ж у мяне такі добры, такі даверлівы. Кожны цябе падмануць рады. У якую ты зноў ублытаўся гісторыю? Ці не забыўся ты пра сваю верную Паўлінку? (Узнімаеца з ложка.) Ох, як шчыміць сэрца! Як мне табе дапамагчы, як цябе выратаваць, Яська? (Пакідае сцэну.)

З'ява VI

Стара карчма з чорнымі, закопчанымі сценамі, з бруднымі драўлянымі сталамі і лаўкамі.

За адным столом сядзіць Д'ябал і п'е гарэлку. Побач з ім прымасціўся Яська, паклаўшы галаву на стол.

За суседнім столом дзве распушніцы гуляюць у карты, кідаючи прагнія позіркі ў бок Яські і Д'ябла.

Збоку, за стойкай Карчмар працірае брудным фартухом чаркі і келіхі.

Нечакана Яська падхопліваеца і пачынае крычаць.

Яська. Я не чытаў! Я нічога не ведаю! Я не бунтаўшчык!

Д'ябал (ловіць Яську за руку). Не крычы. Ты не на судзе.

Яська. А дзе? (Азіраеца.) У пекле?

Д'ябал. Амаль што. (Налівае Яську гарэлкі.) Бяры.

Яська (баязліва паглядае на чарку з гарэлкай і адсоўваеца). Дзякую, я не п'ю.

Распушніцы за суседнім столом пырскаюць са смеху.

1-я Распушніца (шэптам). Чула: не п'е чалавек. Можа, святы?

2-я Распушніца (шэптам). Які святы! Хворы. (Уголос.) А вось мы б не адмовіліся, калі б нас хто пачаставаў.

Д'ябал (да Карчмара). Карчмар, гарэлкі для дзяўчат. (Да Яські.) Зусім не п'еш?

Яська (нясмела). Можа, квасу.

1-я Распусніца (шэптам). Чула: папрасіў квасу.

2-я Распусніца (шэптам). Добра, што не свянцоны вады. Я ж казала: хворы.

(Уголос.) А дзе наш пачастунак?

Карчмар не спяшаецца несці гарэлку, нібыта чагосьці чакае.

Д'ябал (да Карчмара). Ты што, не чуеш? Пляшку для паненак!

Карчмар (хмыкае). Знайшліся мне паненкі. Пан яшчэ не заплаціў мне за тое, што выпіў.

Д'ябал моўчкі вымае з унутранай кішэні пінжака тоўсты пачак грошай і, выпягнуўшы адну купюру, кладзе яе на стол. Карчмар выходзіць з-за стойкі, падыходзіць да стала і, пабачыўшы вартасць купюры і таўшчыню пачка, змяняеца з твару.

Карчмар (лісліва). Выбачайце, пане. Увогуле, у нашай карчме можна ўсё браць напавер. (Забірае гроши.) Значыцца, гарэлкі для дзяўчат і... квасу для панскага сябра?

Д'ябал. Не трэба квасу. Ён жартуе.

Карчмар. То замест квасу яшчэ адну пляшку гарэлкі?

Карчмар бяжыць па гарэлку.

Д'ябал. Пі, Яська, не дурыся. У пекле табе не наліоць.

Яська (уздыхае). Э-эх! (Бярэ ў руکі чарку.)

Д'ябал з Яськам п'юць гарэлку. Карчмар прыносіць пляшку гарэлкі для распусніц і пляшку для Д'ябла з Яськам.

Карчмар (да распусніц шэптам). Бачылі, колькі ў яго грошай? То чаго седзіш, як манашкі на імшы? (Вяртаеца за стойку.)

Яська (да Д'ябла). Але ж ты і набраўся!

Д'ябал (усміхаецца). Зусім як чалавек, праўда?

Яська. Як свіння, прашу прабачэння.

Д'ябал. Ах, Яська! Д'ябал, чалавек, свіння... Невялікая паміж намі розніца. Мы маглі з табой трапіць у рай, а выбіраемся ў пекла. Дык што цяпер удаваць анёлаў?

Яська. Паглядзеў бы я, як бы ты маўчаў, калі б цябе так збівалі.

Д'ябал. Бедны Яська! Як мала трэба, каб ты адмовіўся ад вечнага шчасця: даць табе раз-другі ў морду. А калі б трэба было ахвяраваць жыщём?

Падыходзяць распусніцы і пачынаюць заліцацца да Яські і Д'ябла.

1-я Распусніца. Чаго, хлопцы, такія сумныя?

2-я Распусніца. Можа, разам нам было б весялей?

Д'ябал. Сядайце, дзяўчаткі. Мы акурат тыя, хто вам патрэбны.

Д'ябал усаджвае 1-ю Распусніцу сабе на калені і налівае ўсім гарэлкі. 2-я Распусніца хоча сесці на калені да Яські, але той адсоўваецца.

Яська. Адчапіся, у мяне і без цябе грахой хапае.

2-я Распусніца (пакрыўджана). Фу, які навыхаваны. (Падыходзіць да Д'ябла і сядзе яму на другое калена.)

1-я Распусніца (з усмешкай). Святы.

2-я Распусніца (злосна). Хворы!

Д'ябал. Забудзься пра ўсё, Яська! Гуляй, пакуль яшчэ ёсць час. Давай вып'ем!

Яська (змрочна). Не хачу.

Усе, акрамя Яські, выпіваюць. Д'ябал ідуеца з распусніцамі, шэпча ім на вуха брыдкія слоўы, мацае за найбольш далікатныя месцы. Усе, акрамя Яські, рагочуць.

Яська (не вытрымлівае). Цьфу! Брыдка на вас глядзець. Канец свету! Што мы тут робім? Чаму сядзім у гэтай бруднай карчме? Не справіўся я, горшы я за Адама! Дык бяры мяне і цягні ў пекла. (Стомлена.) А не – адпусці дамоў.

Д'ябал. А, можа, даць табе яшчэ шанец? Як? Не падвядзеш? (Смяецца.)

Яська. Пайшоў ты... да д'ябла.

Д'ябал. Баішся, баішся! (Нечакана цвяроза.) Бо ўжо ведаеш, што і гэтым разам не вытрымаеш. (Нахіляеца да Яські.) І ніхто, Яська, не вытрымае. Чалавек слабы, занадта слабы. Таму няма для нас раю: ні для цябе, ні для мяне. Дзвёры зачыніліся назаўсёды. (Шэптам.) А, можа, няма і пекла, толькі гэтая карчма? Можа, няма нам куды адсюль ісці? (Рагоча, як вар'ят.) Няма Бога і няма мяне! Толькі ты, Яська, ёсць, толькі ты... (Казыча распусніц, тыя заходзяцца ад смеху.)

Яська. Ты ўжо лыка не вяжаш. (Азіраеца.) Што я буду з табой рабіць?

Д'ябал. Гуляй, Яська! Пі гарэлку, забаўляйся з дзеўкамі. Я фунджу! Гэй, карчмар, яшчэ гарэлкі! (Абдымаецца з распушніцамі, задзірае ім спадніцы.)

Падбягае Карчмар з новымі пляшкамі гарэлкі, але бачыць, што Д'ябал ужо зусім п'яны.

Карчмар. А, можа, шаноўныя госці жадаюць адпачыць? Маєм надзвычай утульныя пакойчыкі. Дзяўчатах ваконна правядуць і пакажуць усе выгоды.

1-я Распушніца. І ў ложак пакладзем!

2-я Распушніца. І распранем!

1-я Распушніца (натхнёна). Зробім, што толькі пажадаеце!

2-я Распушніца (злосна). Казачку на нач распавядзем.

Д'ябал (падміргвае). Што скажаш, Яська? Выбірай, табе каторую?

Яська. Я да Паўлінкі хачу. (Адварочваецца.)

Д'ябал. То я вазьму абедзвюх! Хадземце, мае салодкія!

1-я Распушніца. А пан з намі ўправіща?

2-я Распушніца. Абы заплаціў.

Д'ябал з распушніцамі ўстаюць з-за стала.

Яська. А мне што рабіць? Не байшся, што я ўцякну?

Д'ябал. Куды, Яська? Ад сябе не ўцячэш.

Д'ябал у абдымку з распушніцамі выходзіць з пакою. Карчмар сядзе да Яські за стол.

Яська (сам сабе). Вось паскуднік! А я было паверыў, што ён і праўда стаміўся, урай захацеў... Каму паверыў, гэтаму жлукце?

Карчмар. Бачу, Яська ты не вельмі любіш свайго сябра. Даўно ты яго ведаеш?

Яська. Які ён мне сябра! Лепш бы я яго зусім не ведаў.

Карчмар. А што ён за чалавек? Адкуль у яго столькі грошай?

Яська. Што табе да ягоных грошай? Смачны жабе арэх, ды зубоў Бог не даў.

Д'ябал ён, а не чалавек.

Карчмар. Нам з табой, Яська, за ўсё жыццё столькі не зарабіць. (Нахілецца да Яські.) Можа, гэта адзіны шанец у жыцці?

Яська (устрывожана). Які да халеры шанец? Ты што пляцеш, карчмар? Ты да чаго мяне намаўляеш? Украсі ў яго гроши?

Карчмар. Не ўкрасці, не! Барані Божа! (Шэптам.) Забіць. А грошы пасля падзелім.

Яська. Забіць? Яго? (Смяеца.) Але ж ты і прыдумаў!

Карчмар (заклапочана). Украсці я мог бы і сам. Але раніцай ён прачнецца, і што тады? Не, яго трэба забіць. А я стары, не дам рады.

Яська. Ты што, гідкі слімак, не чуў: гэта не чалавек, а д'ябал.

Карчмар. Не бойся, Яська, ён добра напіўся і будзе спаць як пшаніцу прадаўшы.

Яська. Сапраўдны д'ябал! З пекла! Зразумеў? (Налівае ў чарку гарэлкі і куляе ў рот.)

Карчмар (недаверліва). Сапраўдны д'ябал? Там? П'яны як зямля і з дзвюма дзеўкамі ў ложку? (Смяеца.) Яська, ты больш не пі.

Яська. Не верыш мне? А ў рай верыш? Я там быў.

Карчмар. Што ж ты там рабіў?

Яська. Што рабіў?.. Піў... закусваў... музыка грала...

Карчмар (расчаравана). Э, хлопча, гэткі рай у маёй карчме кожнага вечара.

Яська. Не верыш мне! Як хочаш. Можа, я таксама ўжо сабе не веру. Але там – д'ябал. (Адварочваецца.)

Карчмар (сам сабе). Во набраў у галаву. Можа, з разуму крануўся?

(Падумаўшы.) Д'ябал не д'ябал, а грошы ў яго не фальшывыя, я праверыў. (Дя Яські.) Хлопча, ты мяне пераканаў. Там – д'ябал.

Яська (абыякава). Даўшы?

Карчмар (урачыста). Мы павінны яго забіць.

Яська (ашалела). Д'ябла? (Паварочваецца да Карчмара.) З глузду з'ехаў, стары? Хіба яго можна забіць?

Карчмар (упэйнена). Можна, Яська, можна! Там, у пекле, калі ён ва ўсёй сваёй сіле ды пры разуме – немагчыма. А тут, на зямлі, калі ён у абліччы чалавека, п'яны ды сонны – можна. (Вымае з-пад палы нож.) Вось гэтым нажом.

Яська (глядзіць на нож). Узяць і забіць д'ябла. Вось гэтым нажом. І што тады?

Карчмар (пераканана). І тады – рай. Рай на зямлі. Бо ўсё зло – ад д'ябла. Ад яго ўсе нашыя беды і няшчасці.

Яська. Як проста! Рай на зямлі.

Карчмар. І, заўваж, ніякага злачынства! Ніякага граху, Яська! Хіба гэта грэх – забіць нячыстага? Твой хрысціянскі абязязак!

Яська, як зачараваны, глядзіць на нож. У пакой вяртающа распушніцы.

Карчмар. Ну, як, дзяўчаткі? (Сквапна.) Ці шмат зарабілі?

2-я Распушніца. Не чалавек, а д'ябал. Ніколі больш не лягу з ім у ложак, нават за такія грошы.

1-я Распушніца. Ах, а я дык, здаецца, вярнула б яму і грошы, каб толькі яшчэ раз паспытаць такога шчасця.

2-я Распушніца (злосна). Пашкадуй сваю задніцу, дурніца!

1-я Распушніца. Ты пра сваю клапаціся. Ёй даўно ўжо пара на печы грэцца.

2-я Распушніца. Ах ты, курва! (Б'е сябровуку па твары.) Смаркачка!

1-я Распушніца. Ад курвы чую! (Спрытна дае здачы.) Порхаўка старая!

Карчмар кідаецца разнімаць дзевак.

Карчмар. Атрымалі сваё – і дадому. (Бярэ са стала пляшку гарэлкі і аддае дзеўкам.) Вось вам, каб хутчэй памірыйліся.

Карчмар выправаджвае дзевак з карчмы і вяртаецца да Яські.

Яська (разгублена). Жлукціць гарэлку, спіць з бабамі... Можа, ён і праўда ніякі не д'ябал? Можа, ашу канец які?

Карчмар (пераконвае). Д'ябал, Яська, д'ябал. Не сумнявайся! Чуў, што сказала дзеўка? А яна столькі іх бачыла на сваім вяку, што ёй можна даць веры. Трэба яго забіць! Мусіш хоць раз у жыцці адважыцца на рашучы ўчынак. (Падсоўвае Яську нож.) Бяры нож!

Яська (бярэ нож у руку). І тады – рай? Рай на зямлі? (Узнімаецца з-за стала.)

Карчмар. Рай, рай... Хадзем, я пакажу, дзе... (Мітусіцца каля Яські.) Пасля гарэлкі і дзевак ён, мусіць, спіць як забіты. Ага, як забіты. А грошы, калі ты іх не хочаш браць, не бяры. Ты ж не дзеля грошай, праўда?

Яська (згадвае слова Д'ябла.) Мы ўсё перайначым! Мы перапішам на наша гісторыю чалавечтва! (Сціскае ў руцэ нож.)

Яська ў суправаджэнні Карчмара пакідае пакой. Неўзабаве Карчмар вяртаецца.

Карчмар. Як я яго абкруціў?! Няхай думае, што забіў самога д'ябла. А мне застануцца ўсе грошы. (Прыслухоўваецца.) Толькі б не збаяўся ў апошнюю хвіліну.

Чуваць адчайны чалавечы крик, гучна стукаюць дзвёры. З яўлянца Яська з акрываўленым нажом у руках.

Яська (дрыжачым голасам). Крычаў... зусім як чалавек. І кроў такая чырвоная, цёплая... Карчмар, а калі гэта... не д'ябал?

Карчмар. Д'ябал, д'ябал! Зараз трэба схаваць у склепе цела. Хадзем, дапаможаш мне.

Карчмар выходзіць з пакоя, але Яська застаецца стаяць.

Яська. Божа, што я нарабіў? Каго я забіў, Божа?

Вяртаецца разгублены Карчмар.

Карчмар. Яська, грошай няма. І цела таксама... Што за жарты, Яська?

Чуваць ціхі іранічны смех. Карчмар здзіўлена азіраецца. Яська заціскае вушки рукамі і падае на калені.

З'ява VII

Глухая мураваная сцяна, без аніякага следу намаляваных крэйдамі дзвярэй. На вышыні трох-чатырох метраў ад зямлі са сцяны тырчицы жалезная бэлька, з яе звісае вяровачная пятля. Пад самай пятлёні сядзіць на зэдліку Яська з акрываўленым нажом у руцэ.

Яська (ачуняўшы). Дзе я зноў? (Азіраецца.) Сцяна, зэдлік, пятля. Ах так, я збіраўся павесіцца... Але з'явіўся Д'ябал і мне перашкодзіў. (Заўважае нож у руцэ.) І я забіў яго! (Адкідае нож.) Але навошта?.. Дзе райскі сад з чароўным абрусам? Дзе блакітнае неба, смаргдавая трава, крыштальная вада? Нічога няма. Зноў гэтая ненавісная сцяна... Навошта?

Яська ўзбіраецца на зэдлік і прасоўвае галаву ў пятлю. З-за вугла выходзіць Д'ябал. Ён апрануты ў летні белы гарнітур, на нагах – белыя чаравікі, на галаве – белы капялюш. У адной руцэ ён трymае валізку, у другой – парасон ад сонца. Д'ябал нагадвае чалавека, які выбіраецца адпачываць на паўднёвы курорт.

Д'ябал. Прывітанне, Яська. Не пазнаеш?

Яська (прыглядаецца). Ты? Ты што... уваскрэс?

Д'ябал. Падобна на тое. А ты як маешся? Зноў надумай вешацца? А шкада.

Шкада, што ты не выкарыстаў сваю апошнюю магчымасць.

Яська (перасмяглымі вуснамі). Якую магчымасць?

Д'ябал. Там, у карчме. Няўжо ты нічога не зразумеў? Добра, не буду табе перашкаджаць.

Д'ябал падыходзіць да сцяны. Дзверы перад ім самі адчыняюцца, з праёма ліецца яркае святло. Д'ябал перастаўляе нагу за парог.

Д'ябал (азірнуўшыся). Бывай, Яська.

Яська. Стой, ты куды? (Вымае галаву з пятлі.)

Д'ябал. Як куды? У рай. Душа нявінна забітага...

Яська (саскоквае з зэдліка). А як жа я?

Д'ябал. Ты? Ты мне больш не патрэбны. І я вам таксама. Навошта вам Д'ябал, калі вы ў Бога не верыце?

Д'ябал уваходзіць і шчыльна зачыняе за сабой дзверы.

Яська. Пачакай! Вазьмі мяне з сабой! (Кідаецца да сцяны, спрабуе знайсці і адчыніць дзверы, але безвынікова.) Я ўсё зразумеў! Дай мне яшчэ адзін шанец! (Разганяецца і б'е плячом у сцяну там, дзе толькі што былі дзверы.) Я моцны! Я змагу! Я вытрымаю! Вярніся, прашу цябе! (Зноў разганяецца і б'е плячом у сцяну.) Адчыні дзверы! Я не хачу тут заставацца!

З'яўляецца ўстрывожаная Паўлінка.

Паўлінка. Ясечка! Міленькі мой, што ты робіш? (Кідаецца да Яські.) Чаго ты кричаў? Табе дрэнна? Што здарылася?

Яська (б'е кулакамі ў сцяну). Ён падмануў мяне! Не ўзяў з сабой! Зачыніў дзверы!

Паўлінка. Хто падмануў? Якія дзвёры? (Абдымае Яську.) Хто цябе пакрыўдзіў, родненкі?

Яська. Тут, у сцяне былі дзвёры. (Усхліпвае.) Памятаеш?

Паўлінка. Не было тут ніколі дзвярэй.

Яська. Намаляваныя крэйдай.

Паўлінка. Дзеци гулялі – намалявалі. А потым дождж змыў. Не бяры да галавы.

Ты сёння шмат працаўшы, стаміўся, есці, напэўна, хочаш. Я прыгатавала смачную вячэрну. Сяджу, чакаю, а цябе ўсё няма і няма. Пайду, думаю, пагляджу, дзе мой Яська падзеўся. (Цалуе Яську.) Хадзем дадому, любы. Хадзем, мой кахраны.

Яська (з надзеяй). Так, я стаміўся. Я вельмі стаміўся. Адвядзі мяне дадому,
Паўлінка.

Паўлінка бярэ Яську за руку і вядзе дахаты.

Крокі людзей сціхаюць. Усталёўваеща абсолютная цішыня, западае поўная цемра.
І ў саме апошніе імгненні чуваць ціхае рыпенне, дзвёры ў сцяне прыадчыняюцца і скрозь шчыліну
прасочваецца тонкі праменёчык святла.

Заслона